

**XX међународни научни скуп „Правнички дани –
Проф. др Славко Царић“
„ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ РАЗВОЈА ПРАВНЕ МИСЛИ“**

**20th International Scientific Conference „Legal days –
Prof. Slavko Carić, PhD”
“TWO DECADES OF THE DEVELOPMENT
OF LEGAL THOUGHT”**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy Novi Sad
Faculty of Law in Novi Sad

Нови Сад, 06. и 07. октобар 2023.

Зборник радова са XX међународног научног скупа
„Правнички дани – Проф. др Славко Царић“
„ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ РАЗВОЈА ПРАВНЕ МИСЛИ“
06. - 07. октобар 2023. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Милан Почуча
редовни професор
Др Владимир Козар,
редовни професор
Др Милош Марковић,
редовни професор
Др Јелена Матијашевић,
редовни професор
Др Предраг Мирковић
ванредни професор
Др Дарко Голић,
ванредни професор

Др Јоко Драгојловић,
ванредни професор
Др Сања Шкорић,
ванредни професор
Др Маријана Младенов,
ванредни професор
Др Марко Станковић,
ванредни професор
Др Данијела Деспотовић,
ванредни професор
Др Ненад Бингулац,
ванредни професор

За издавача:

Др Милан Почуча, редовни професор

Уредник:

Др Милан Почуча, редовни професор

Штампа:

Граф 021, Нови Сад

Тираж: 100

ISBN

978-86-86121-58-5

Msr Milica Z. Petrović, asistent

*Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu
e-mail: milica.petrovic@pravni-fakultet.info*

Dr Nada Đuričić, docent

*Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: nadasdjuricic@gmail.com*

**KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA AUTORSKOG I
SRODNIH PRAVA U REPUBLICI SRBIJI**

Sažetak:

Krivičnopravna zaštita jedan je od vidova zaštite, ne samo autorskog i srodnih prava, već i prava intelektualne svojine u celosti. Iako bi krivičnopravna zaštita trebalo da predstavlja poslednje sredstvo odbrane titulara autorskog prava, poslednjih godina primećuje se njeno jačanje i to proširivanjem kruga inkriminiranih radnji, predviđanjem oštrijih sankcija, kao i uvođenjem obaveze pokretanja krivičnog postupka ex officio. U prvom delu rada akcenat je na analizi razvoja krivičnopravne zaštite u vezi sa autorskim pravom i srodnim pravima, postojećih teorijskih izvora, kao i odredaba Krivičnog zakonika i Zakona o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije, nakon čega sledi analiza sudske prakse i pregled dostupnih statističkih podataka. Na osnovu svega navedenog autori izvode zaključke o opravdanosti postojanja i jačanja krivičnopravne zaštite autorskog i srodnih prava u Republici Srbiji.

Ključne reči: *autorsko pravo, pravo intelektualne svojine, krivično pravo, zaštita prava, pravo Republike Srbije.*

UVOD

Pravo intelektualne svojine je relativno mlada grana prava koja je u konstantnom razvoju, s obzirom na činjenicu da je usko vezana za tehnološki napredak društva. Pravna regulativa, kako u Republici Srbiji, tako i u svetu, susreće se sa velikim teškoćama upravo zbog potrebe čestog menjanja zakona kako bi se adekvatno odgovorilo na potrebe titulara prava. Krivičnopravna zaštita prava intelektualne svojine predstavlja poslednje sredstvo odbrane koje je na raspolaganju titularu subjektivnog prava. Krivičnopravnim

normama treba pribegavati jedino onda kada se ni na jedan drugi način ne može obezbediti adekvatna zaštita ovih prava. Kada je reč o pravu intelektualne svojine u celini postoje tri moguća oblika pravne zaštite, a to su: građanskopravna zaštita, upravnomopravna zaštita i krivičnopravna zaštita. U poslednjih nekoliko godina, kako u uporednom pravu, tako i u Republici Srbiji, dolazi do sve većeg broja povreda prava intelektualne svojine, a pre svega autorskog i srodnih prava, a direktne posledice ovakvih povreda ogledaju se u velikoj materijalnoj šteti nanetoj titularu prava, pa otuda i potreba za jačanjem krivičnopravne zaštite u ovoj oblasti. Načini na koje se to čini uglavnom se svode na povećanje broja inkriminisanih radnji, pooštavanje krivičnopravnih sankcija i mogućnost pokretanja postupka *ex officio*.¹

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE

Krivična dela protiv intelektualne svojine činila su deo i ranijeg domaćeg zakonodavstva, ali njihov naziv i mesto u samom zakoniku bili su drugačiji. Primera radi bivši Krivični zakon Republike Srbije sadržao je delo neovlašćenog korišćenja autorskog i srodnog prava, dok je Osnovni krivični zakonik imao normu koja se odnosila na povredu pronalazačkog prava.² Krivičnopravna zaštita u Republici Srbiji obezbeđena je odredbama Krivičnog zakonika, 2006 godine, a na nju ima pravo svako lice, fizičko ili pravno, domaće ili strano u slučajevima kada je njegov pravni interes povređen.³

Iako je domaći zakonodavac pokušao da izvršenim promenama ukaže na važnost ovih krivičnih dela izdvajajući ih u jednu, odvojenu celinu, rezultat je izostao. Naime, najveći problem je u tome što se zaštita ostalih prava intelektualne svojine, a pre svega industrijske svojine svrstava u krivična dela protiv privrede. Ovde je reč o članovima 234 (nedozvoljena proizvodnja), 235 (nedozvoljena trgovina), 238 (neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake roba ili usluga) i 240 (odavanje poslovne tajne) iz čega se jasno vidi neraskidiva veza između predmeta zaštita prava industrijske svojine i privrednog prava.⁴ Kako bi se izbegla konfuzija koja nastaje veštačkom podelom krivičnih dela koja se odnose na jedan isti zaštitni objekt, a to je intelektualna svojina, trebalo bi da se sva ona predstavljaju ili jednu celinu u glavi XX ili da pripadaju glavi XXII.

Glava XX sastoji se od 5 članova u kojima su predviđene inkriminacije kojima se štite autorsko i srodna prava (članovi 198-200), dok su svega dva člana

1 Cvetković, P. (2016). Protection of intellectual property rights under criminal law. Poslovna ekonomija, 10.1, str. 6.

2 Mrvić-Petrović, N. (2016). Krivično pravo – posebni deo. Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu. Službeni glasnik, str. 181, ISBN 978-86-519-0856-2.

3 Besarović, V. (2007). НОВЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У РАЗВОЈУ ЗАШТИТЕ ПРАВА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ. Анали Правног факултета у Београду, 55(1), str. 46.

4 Krivični zakonik, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

posvećena pravima industrijske svojine i oni se odnose na povredu pronalazačkog prava (član 201) i na neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna (član 202).⁵ Zaključak koji se može izvesti je da je akcenat stavljen na zaštitu autorskog dela, što ne iznenađuje, s obzirom da je u najvećem broju sporova u oblasti intelektualne svojine, pred domaćim sudovima, predmet spora upravo povreda autorskog prava. Sporovi koji za svoj predmet imaju povredu nekog od prava industrijske svojine, obično se efikasno rešavaju u upravnom postupku.

Dispozicije kod svih krivičnih dela protiv prava intelektualne svojine su blanketne prirode, što je posledica toga što je pravna zaštita prava intelektualne svojine predviđena drugim pravnim sredstvima.⁶ Za potpuno razumevanje ove oblasti neophodno je dobro poznavanje zakona koji poput Zakona o autorskom i srodnim pravima⁷, Zakona o žigovima⁸, Zakona o patentima⁹, Zakona o oznakama geografskog porekla¹⁰, Zakon o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda¹¹ i Zakona o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna.¹²

KRIVIČNOPРАВNA ЗАШТИТА АУТОРСКОГ I SRODNIH PRAVA

Sam začetak autorskog prava vezuje se za sredinu XV veka i trenutak nastanka prvih štamparija, koje su omogućile masovnu proizvodnju autorskih dela na tržištu i njihovu eksploataciju. Upravo je ovakva situacija nagnala izdavače i autore da počnu da razmišljaju o tome kome pripada ekonomska korist od prodaje primeraka autorskog dela i kako urediti njihove međusobne odnose. Prvi zakoni u oblasti autorskog prava javljaju se već u prvim godinama osamnaestog veka, tačnije od 1709. godine u Velikoj Britaniji, dok se na kontinetu pojavljuju nešto kasnije, 1793. godine u Francuskoj.¹³ Cilj prvih zakona o autorskom pravu bilo je, sa jedne strane, postizanje kompromisnog rešenja između tvorca autorskog dela i štamparije, a sa druge strane potreba da se spreči masovna reprodukcija autorskih dela od

5 Mrvić-Petrović, N., op.cit. 182.

6 Ibidem.

7 Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 99/2011, 199/2012, 29/2016-odluka US,66/2019.

8 Zakon o žigovima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 6/2020.

9 Zakon o patentima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 99/2011, 113/2017 - dr. zakon, 95/2018, 66/2019 i 123/2021.

10 Zakon o oznakama geografskog porekla, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 8/2010 i 44/2018 - dr. zakon.

11 Zakon o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 55/2013.

12 Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 45/2015 i 44/2018 - dr. zakon.

13 Marković. S. (2018). Intelektualna svojina i informaciono društvo. Službeni glasnik, str 116.

strane različitih pravnih subjekata i da se smanji efekat nelojalne konkurencije na tržištu.

Subjektivno autorsko pravo predstavlja pravo kojim se obezbeđuje pravna zaštita autora, odnosno drugog titulara autorskog prava, a povodom autorskog dela. Autorsko delo je upravo i predmet krivičnopravne zaštite. Pre svega treba istaći da je autorsko delo predstavlja izraz duha njegovog tvorca, reč je o jednoj ljudskoj tvorevini koja se svetu mora saopštiti u određenoj formi i koja je originalna.¹⁴ Jedno autorsko delo neminovno predstavlja kanal komunikacije između ljudi kojim se duhovni sadržaj jednog bića prenosi na drugo.¹⁵ Kako bi se jedna ljudska tvorevina smatrala autorskim delom neophodno je da ispunjava dva uslova. Prvi je uslov ispunjenja određene forme, a drugi je postojanje originalnosti. Kreativni izraz duha mora biti uobičen u niz jasno razumljivih znakova koji su svojstveni uobičajenoj komunikaciji među ljudima, a to će biti svaki sadržaj koji je podložan za spoznaju ljudskim čulima. Drugi uslov je originalnost i ovo je ujedno i razlog zbog koga se autorskim delima pruža pravna zaštita. Naime, ono što se štiti pravom jeste izraz duha, kreacija, individualni rad pojedinca koji je različit u odnosu na sve ono što je ljudskom društvu već poznato.

Prva međunarodno prihvaćena definicija autorskih dela je ona iz 1886. godine koju daje Bernska konvencija o zaštiti literarnih i umetničkih dela. Prema tome autorskim delom smatraće se svako delo iz domena književnosti, umetnosti ili nauke, bez obzira na njegovu formu, a to mogu biti knjige, pamfleti i drugi spisi, predavanja, obraćanja, besede, dramska dela, audiovizuelna dela, koreografska dela, muzičke kompozicije sa ili bez reči, kinematografska dela, crteži, dela slikarstva, arhitekture, vajarstva, graviranja i litografije, fotografska dela, ilustracije, karte, planovi, skice i trodimenzionalni radovi vezani za geografiju, topografiju, arhitekturu ili nauku. Takođe, autorskopravna zaštite garantuje se i prevodima, adaptacijama i obradama književnog ili muzičkog dela, kao i zbirkama umetničkih i književnih dela.¹⁶ Gotovo sve države članice Bernske unije ovu definiciju su prihvatile i implementirale u svoja zakonodavstva. Najčešći slučaj je da se, slično kao i u samom tekstu konvencije, nabraja šta se sve može smatrati autorskim delom, ali se uvek ostavlja mogućnost za kasnije proširenje liste s obzirom na razvoj novih tehnologija, kao što je to bio slučaj i sa proširivanjem pojma autorskog dela na računarske programe.

Domaći zakonodavac u Zakonu o autorskom i srodnim pravima autorsko delo definisao je, po ugledu na Bernsku konvenciju i po ovom zakonu autorsko delo predstavlja originalnu, duhovnu tvorevinu autora u određenoj formi, bez obzira na umetničku, naučnu ili neku drugu vrednost dela, kao ni na namenu, veličinu, sadržinu niti način ispoljavanja i dopuštenost javnog saopštavanja njegove

14 Marković S., Popović D.(2018). Pravo intelektualne svojine. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 38.

15 Ibidem.

16 Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. World Intellectual Property Organization (WIPO)TRT/BERNE/001, 1984.

sadržine.¹⁷ Pod autorskim delom, u članu 2 Zakona o autorskom i srodnim pravima, podrazumevaju se pisana dela, govorna dela, dramska i dramsko-muzička dela, dela koreografije i pantomime, muzička dela sa rečima ili bez njih, filmka dela, dela likovne umetnosti, dela arhitekture, primenjene umetnosti i industrijskog oblikovanja, kartografska dela, planovi skice, makete i fotografije i pozorišna režija. Autorskim delom smatraće se i nezavršeno autorsko delo, njegovi delovi, naslov i delo prerade, kao i zbirke i baze podataka. Ovako postavljenoj definiciji, u domaćem zakonodavstvu prethodile su različite suprotstavljene ideje i stavovi, koji su se s godinama menjali, a zahvaljujući čemu se autorsko pravo sve više razvijalo i dobilo na značaju.¹⁸

Sa druge strane predmet ni autorskopravne zaštite, a ni krivičnoravne zaštite ne mogu biti zakoni, podzakonski akti i drugi drugi propisi, sužbeni materijali državnih organa i ostalih organa koji vrše javnu funkciju, službeni prevodi propisa i materijala državnih organa i ostalih organa koji vrše javnu funkciju i podnesci i drugi akti koj se koriste u svrhe upravnog ili sudskog postupka.¹⁹ Ovakvi materijali, iako bi se mogli smatrati autorskim delom, izuzeti su iz autorskopravne zaštite zbog njihove političke prirode s obzirom na to da se njihova upotreba smatra javnim interesom.

Na posletku mora se napomenuti da je moguće da autorsko delo bude predmet krivičnopravne zaštite samo onda kada pripada kategoriji objavljenih ili izdatih dela. Ukoliko je reč o neizdatom delu, odnosno delu koje ni na koji način nije saopšteno javnosti, tada će njegov autor imati prava na autorskopravnu zaštitu, jer je učinjena radnja neovlašćenog objavljivanja tuđeg neobjavljenog dela. Objavljenim delom smatraće se delo koje je učinjeno dostupnim javnosti od strane autora ili za to ovlašćenog lica. Kriterijum javnosti treba tumačiti kao unapred neodređen broj ljudi, u koji ne spadaju članovi porodice, bliska rodbina i prijatelji autora.²⁰ Izdato delo od objavljenog dela razlikuje se po tome što je autor ili njegov pravni sledbenik izvršio radnje umnožavanja dela i puštanja u promet dela u broju primeraka koji zahteva tržište na kojem konkuriše.

Autorsko pravo je kompleksno pravo koje se sastoji iz niza ovlašćenja koja se mogu podeliti u dve osnovne grupe: ličnopravna ovlašćenja i imovinsko pravna ovlašćenja. U okviru krivičnopravne zaštite štite se i imovinska i moralna prava titulara.²¹ Povreda moralnih prava autora podrazumeva situaciju u kojoj treće lice, bez saglasnosti ili ovlašćenja titulara prava objavi delo, potpuno ili delimično, u svoje ime ili u ime drugog lica, odnosno javno saopšti delo na drugi način. Takođe,

17 Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 99/2011, 199/2012, 29/2016-odluka US,66/2019.

18 Misailović, M. (2016). Pojam, nastanak i razvoj autorskog prava. Pravo-teorija i praksa, 33(10-12), str 16.

19 Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 99/2011, 199/2012, 29/2016-odluka US,66/2019.

20 Marković S., Popović D., op.cit., str, 47.

21 Mrvić-Petrović, N., op.cit.,str, 183.

ovo krivično delo čini i lice koje, bez saglasnosti titulara prava izvrši menjanje ili preradu dela ili izmeni tuđu, snimljenu interpretaciju, kao i lice koje stavi u promet primerke autorskog dela ili snimljene interpretacije na način na koji se vredi čast ili ugled autora, odnosno interpretatora.²² Sa stanovišta autorskog prava autoru pripadaju moralna ovlašćenja na objavljivanje dela i na zaštitu integriteta dela, što dalje znači da je samo autor ovlašćen da svoje delo objavi, odnosno da svakom trećem licu zabrani objavljivanje njegovog autorskog dela. Ovlašćenje na zaštitu integriteta dela podrazumeva da samo autor može izvršiti izmenu svoga dela, kao i da može zabraniti svakom trećem licu da to čini, kako bi to autorsko delo zadržalo svoj prvobitni oblik. Ukoliko treće lice učini krivično delo iz člana 198. Krivičnog zakonika biće novčanom kaznom ili kaznom zatvora u određenom trajanju, dok će se istovremeno izreći i mera bezbednosti oduzimanja predmeta kojima se čini povreda prava.²³

Krivično delo propisano članom 199. Krivičnog zakonika glasi neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava. Činjenje neke od radnji iz dispozicije ovog krivičnog dela predstavlja povredu imovinskopravne komponente autorskog prava. Radnje kojima se čini ovo krivično delo su: objavljivanje, snimanje, umnožavanje ili saopštavanje javnosti delimično ili u celosti autorskog dela ili predmeta srodonopravne zaštite. U ovom članu naročita pažnja daje se predmetima srodonopravne zaštite, bazama podataka i računarskim programima, koje domaći zakonodavac sve pojedinačno navodi. Za ovo krivično delo propisana je sankcija u vidu kazne zatvora u trajanju od do tri godine. Za razliku od prethodnog člana primetno je da nije predviđena mogućnost novčane kazne učinioca ovog krivičnog dela iz čega se je očigledno da je reč o težem krivičnom delu od onog iz člana 198, a istom kaznom biće kažnjeno i lice koje, u nameri činjenja radnji objavljivanja, snimanja, umnožavanja ili saopštavanja javnosti drži neovlašćeno umnožene primerke autorskog dela ili predmeta srodonopravne zaštite. Ukoliko je učinilac izvršio krivično delo u nameri da sebi ili drugom stvori imovinsku korist kazniće se kaznom zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina. Nešto blaža kazna, novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, predviđena je u stavu četiri člana 199. i odnosi se na proizvodnju, uvoz, stavljanje u promet, prodaju, davanje u zakup, reklamiranje radi prodaje ili davanja u zakup ili držanje u komercijalne svrhe bilo kakvog tehničkog uređaja čija je osnovna namena uklanjanje, zaobilaženje ili osujećivanje tehnoloških mera kojima se smanjuje mogućnost da dođe do povrede autorskog ili srodnog prava. I u ovom slučaju predviđena je mera bezbednosti koja se sastoji u oduzimanju i uništenju predmeta kojima se čini povreda prava. S obzirom da je zakonodavac propisuje, ne samo oduzimanje predmeta, već i njihovo uništenje, ukazuje na to da je reč o masovnoj pirateriji.

Poslednje krivično delo iz oblasti autorskog prava propisano je članom 200. Krivičnog zakonika. Njegov učinilac biće lice koje neovlašćeno ukloni ili izmeni elektronsku informaciju o autorskom ili srodnom pravu ili stavi u promet,

22 Krivični zakonik, Službeni glasnik br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019. član 198.

23 Ibidem.

vrši uvoz ili izvoz, emitovanje ili javno saopštavanje autorskog dela ili predmeta srodnopravne zaštite sa kojeg je uklonjena ili izmenjena elektronska informacija. Za ovo krivično delo njegov učinilac kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine, dok će se obavezno izreći bezbednosna mera oduzimanja predmeta kojima se čini povreda prava.²⁴ Ovde se mora napraviti razlika u odnosu na delo iz člana 199. (stav 4) jer je ovde reč o situaciji u kojoj učinilac neposredno čini povredu autorskog ili srodnih prava i to tako što vrši uklanjanje, odnosno izmene elektronskih informacija, dok se kod dela iz člana 199. (stav 4) učinilac bavi prodajom, uvozom ili izvozom sredstava kojima je osnovna namena uklanjanje i izmena takvih informacija. Ukoliko učinilac koristi ovakve uređaje u cilju povrede autorskog ili srodnih prava njegovo delo biće kvalifikovano kao delo neovlašćenog iskorišćavanja autorskog dela ili predmeta srodnog prava, s obzirom da se elektronska mera uklanjanja, odnosno menja putem odgovarajućeg uređaja ili sredstva, a ne poredno.

Posledice koje se javljaju nakon izvršenja nekog od krivičnih dela iz grupe krivičnih dela protiv intelektualne svojine svode se na povrede nematerijalnih i materijalnih prava titulara prava intelektualne svojine ili na njihovo ugrožavanje.²⁵ Izvršilac ovih krivičnih dela može biti bilo koje lice, dok ova krivična dela ne mogu biti izvršena iz nehata, već iz učinilac vrši onda kada je svestan svoga dela i želi njegovo ostvarenje ili onda kada je učinilac svestan da sopstvenom radnjom može učiniti krivično delo i na to pristaje.

KRIVIČNOPРАВNA ЗАШТИТА АУТОРСКОГ I СРОДНИХ ПРАВА U PRAKSI

Autorska i srodna prava regulisana su različitim pravnim aktima, te uživaju pravnu zaštitu u slučaju njihove povrede. Radi svestranije analize krivičnopravne zaštite autorskih i srodnih prava u Srbiji u nastavku rada dat je pregled statističkih podataka Republičkog zavoda za statistiku, te primeri iz sudske prakse.

Podaci Republičkog zavoda za statistiku ukazuju da je mali procenat krivičnih dela protiv intelektualne svojine koja se prijavljuju protiv punoletnih učinilaca krivičnih dela, u odnosu na ukupan broj prijavljenih krivičnih dela. Posmatrajući period od početka od 2017. do kraja 2021. godine može da se zaključi da krivična dela protiv intelektualne svojine u proseku čine 0.069 % od svih krivičnih dela koja su prijavljena. U 2017. godini prijavljeno je 57 krivičnih dela protiv intelektualne svojine, što čini 0.063% prijavljenih krivičnih dela. Većina prijavljenih učinilaca je bila poznata i većinom su bila muškog pola. Naredne godine povećan je broj prijavljenih krivičnih dela za 2526 i iznosio je 92874 krivičnih dela, što je i najveći broj prijavljenih krivičnih dela u posmatranom periodu. Tada je povećan i broj prijavljenih krivičnih dela protiv intelektualne svojine, jer je prijavljeno 81 krivično

²⁴ Ibidem.

²⁵ Mrvić-Petrović, N., op.cit., str. 183.

delo iz ove grupe krivičnih dela, što predstavlja najveći broj njihovih prijava u posmatranom periodu. Već naredne godine ovaj broj se smanjio za 19, dok se broj ostalih krivičnih dela koja su prijavljena nije bitno promenio. U 2020. godini to nije bio slučaj, jer je tada prijavljeno 74394 krivična dela, što predstavlja blagi pad u odnosu na prethodni period, nakon čega je usledio blagi porast broja prijavljenih krivičnih dela. Kad je reč o krivičnim delima protiv intelektualne svojine, brojevi prijavljenih krivičnih dela pokazuju drugačiju sliku. U 2020. godini prijavljeno je 66 krivičnih dela, što je predstavlja neznatno povećanje u odnosu na prethodnu godinu, dok je 2021. godine zabeležen najmanji broj prijavljenih krivičnih dela protiv intelektualne svojine, jer je prijavljeno svega 33 krivična dela iz ove grupe krivičnih dela. Ukoliko se posmatra broj prijava svih krivičnih dela i krivičnih dela iz predmetne grupe krivičnih dela, može da se uvidi da se porast, odnosno pad njihovih prijava ne podudaraju. Međutim, iako nije veliki udeo krivičnih dela protiv intelektualne svojine u ukupnom broju prijavljenih krivičnih dela, treba napomenuti da je ranijih godina ovaj procenat ipak bio nešto veći, jer je na primer 2006. godine prijavljeno ukupno 105701 krivično delo, od čega je 602 bilo iz pomenute grupe krivičnih dela, a 2007. godine je prijavljeno 255. Nakon ovog perioda, u naredne dve godine je usledio blag porast broja prijavljenih krivičnih dela protiv intelektualne svojine, nakon čega je počeo da opada, te je iznosio manje od 200 prijavljenih krivičnih dela u 2010. godini, a od 2015. godine, više nije prelazio preko 98 prijava. Ovaj pad nastavljen je do danas.²⁶

Treba napomenuti da, kada je reč o krivičnim delima koja su predmet ovog rada, najčešće se prijavljuju krivična dela iz člana 199. Krivičnog zakonika, dok se druga prijavljuju sporadično, a isti je slučaj i sa optuženjima. Primera radi, u 2021. godini prijavljena su ukupno 33 krivična dela iz ove grupe, od čega je 25 prijava bilo zbog učinjenog krivičnog dela Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava, 3 zbog učinjenog krivičnog dela Povreda moralnih prava

26 Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2017. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2018. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20185643.pdf> (07.07.2023.); Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2018. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2019. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20195653.pdf> (07.07.2023.); Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2019. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2020. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20205665.pdf> (07.07.2023.); Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2020. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2021. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20215677.pdf> (07.07.2023.); Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2021. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2022. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20225689.pdf> (07.07.2023.); Punoletni i maloletni učinioci krivičnih dela, 2002-2006, Republički zavod za statistiku, dostupno na <https://publikacije.stat.gov.rs/G2008/Pdf/G20081047.pdf> (07.07.2023.); Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2007. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2009. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2009/Pdf/G20095502.pdf> (07.07.2023.); (u daljem tekstu: Podaci Republičkog zavoda za statistiku).

autora i interpretatora, te svega jedno zbog učinjenog krivičnog dela Neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektornske informacije o autorskim i srodnim pravima. Kad je reč o optuženju, u 2021. godini je optuženo 16 lica zbog učinjenog krivičnog dela protiv intelektualne svojine, od čega je u 10 predmeta lice optuženo za učinjeno krivično delo iz čl 199. Krivičnog zakonika, u tri slučaja zbog krivičnog dela iz čl. 198. Krivičnog zakonika i u jednom slučaju zbog krivičnog dela iz čl. 200. Krivičnog zakonika.²⁷

Statistički podaci ukazuju da situacija nije drugačija ni kad je reč o osudama. Najviše osuđujućih presuda je bilo zbog učinjenog krivičnog dela iz čl. 199. Krivičnog zakonika u odnosu na ostala krivična dela kojima se pruža zaštita intelektualnoj svojini. U prethodnih pet godina, u proseku oko 75% presuda kojima su lica osuđena zbog učinjenog krivičnog dela protiv intelektualne svojine čine presude za pomenuto krivično delo. Primera radi, u 2017. godini je zbog pomenutog krivičnog dela osuđeno 24 lica od ukupno osuđenih 26. U narednoj godini je bilo 22 osuđujuće presude od ukupno 26, a 2019. godine 18 od ukupno 21 osuđujuće presude. U narednoj godini se ovaj broj smanjio na 9 (od ukupno 17), a u 2021. godini na 7 od ukupno 11 presuda kojima je lice osuđeno zbog učinjenog krivičnog dela protiv intelektualne svojine. Imajući u vidu težinu krivičnih dela, visinu zaprečenih kazni za krivična dela koja su predmet ovog rada, ali i politiku kažnjavanja koju vode sudovi, ne čude statistički podaci o izrečenim sankcijama. Uslovna osuda je sankcija koja je najčešće izrečena i u posmatranom periodu je u 86% slučajeva izrečena, dok su kazna zatvora u trajanju od tri do šest meseci i kućni zatvor izrečeni u menjem procentu (čine 10% izrečenih sankcija), a ostale sankcije su izrečene u neznatnom broju slučajeva, npr. sudska opomena je izrečena dva puta, a rad u javnom interesu jednom.²⁸

Radi boljeg razumevanja predmetnog krivičnog dela treba ukazati i na stanje u sudskoj praksi. Imajući u vidu da je Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala²⁹ propisano da je Viši sud u Beogradu isključivo nadležan da sudi u prvom stepenu za krivična dela protiv intelektualne svojine onda kada se računari, računarki sistemi, računarske mreže i računarski podaci, njihovi proizvodi u materijalnom i elektronskom obliku pojavljuju kao objekat ili sredstvo izvršenja ukoliko broj primeraka autorskih dela prelazi 2000 ili ukoliko materijalna šteta koja je nastala prelazi iznos od milion dinara, može se zaključiti da, kad je reč o krivičnim delima protiv intelektualne svojine, u ostalim slučajevima nadležnost Višeg suda u Beogradu nije isključiva.

Radi boljeg razumevanja predmetnog krivičnog dela, autori su obratili pojedinim sudovima u Srbiji, kako bi videli da li su postojali u periodu od 2017. do 2023. godine slučajevi u kojima su oni rešavali u prvom stepenu, a ne Viši sud u Beogradu. Utvrđeno je da Osnovni sud u Novom Sadu u predmetnom periodu

27 Ibidem.

28 Ibidem.

29 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, Službeni glasnik RS", br. 61/2005, 104/2009, 10/2023 i 10/2023 – dr. zakon

nije imao ovakvih predmeta, dok je npr. Prvi osnovni sud u Beogradu doneo čak 16 presuda zbog krivičnih dela protiv intelektualne svojine iz čl. 198, 199. i 200. Krivičnog zakonika, od kojih je 12 presuda bilo osuđujuće, a 4 presude su oslobađajuće. Uvidom u predmetne presude može da se uoči sledeće: okrivljeni je u većini slučajeva priznao krivično delo koje mu se stavlja na teret (u svim slučajevima u kojima je donesena osuđujuća presuda) i u ne malom broju ovih predmeta sud odlučivao o prihvatanju sporazuma o priznanju krivičnog dela (43% slučajeva), u jednom slučaju je održano ročište za izricanje krivične sankcije, odnosno u ovim predmetima pojednostavljene forme postupanja su bile primenjene, što je doprinelo bržem i efikasnijem rešavanju krivične stvari koja predmet krivičnog postupka, a u većini slučajeva nije uložena žalba.

Primeru radi, sud je doneo presudu kojom je okrivljenog osudio zbog krivičnog dela iz čl. 199. st. 3 u vezi sa st. 2 Krivičnog zakonika, zbog toga što je utvrdio da je okrivljeni „u stanju uračunljivosti, svestan svog dela i da je isto zabranjeno, pri čemu je hteo njegovo izvršenje, a bio svestan da je njegovo delo zabranjeno neovlašćeno stavio u promet primerke autorskog dela – filmova koji uživaju zaštitu u Republici Srbiji, na taj način što je na improvizovanoj tezgi držao veću količinu nasminljenih filmova na CD i iste nudio na prodaju, iako je znao da su isti neovlašćeno umnoženi, a sve u nameri da sebi pribavi imovinsku korist...“, te ga je osudio na kaznu zatvora u trajanju od četiri meseca, s tim da je odredio da će se kazna izvršiti u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje uz primenu elektronskog nadzora, te je izrekao i novčanu kaznu u iznosu od 10000 dinara, obavezavši okrivljenog da je plati u roku od deset meseci od pravnosnažnosti presude, kao i meru bezbednosti oduzimanja predmeta. Iz obrazloženja presude utvrđeno je da je okrivljeni u potpunosti priznao krivično delo koje mu je stavljeno na teret, nadležni tužilac je dao predlog o krivičnoj sankciji, sa kojim se okrivljeni saglasio, a sud ga je prihvatio.³⁰

U predmetima u kojima je oštećeni postavio imovinskopravni zahtev sud se nije upuštao o odlučivanju o njemu, već je oštećene uputio na parnicu. Tako je sud u jednoj presudi svoju odluku obrazložio time što je naveo da nema dovoljno podataka ni za delimično, niti za potpuno presuđenje i da je mišljenja da bi njihovo prikupljanje dovelo do nepotrebnog odugovlačenja krivičnog postupka.³¹

Sud je okrivljenog za kojeg je utvrdio da je u stanju uračunljivosti, svestan svog dela i njegove zabranjenosti, čije je izvršenje hteo, u nameri pribavljanja imovinske koristi za sebe stavio u promet neovlašćeno umnožene primerke autorskog dela „Crkvenog kalendara za prostu 2021. godinu“ bez utisnutog holograma, i to ukupno umnoženih 5400 komada, tako što je nudio na prodaju neovlašćeno umnožen kalendar čije primerke je držao u parkiranom motornom vozilu, a „čiji je nosilac autorskog prava „Sveti arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve...“, osudio zbog krivičnog dela iz čl. 199 st. 3 u vezi st. 2 Krivičnog zakonika i izreko mu uslovnu osudu i meru bezbednosti oduzimanja predmeta.³²

30 Presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu, K. 203/21 od 28.01.2021. godine.

31 Presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu, K. 1161/17 od 27.11.2017. godine.

32 Presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu, K. 975/21 od 23.06.2021. godine.

Kako se iz statističkih podataka može videti, pored osuđujućih presuda, sud je donosio i presude kojima su okrivljeni oslobođeni od optužbe. Zanimljiv primer je presuda Višeg suda u Beogradu kojom je rešavano povodom žalbe tužioca, a kojom je presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu preinačena, te je optužba odbijena. U konkretnom slučaju okrivljenom je stavljeno na teret da je izvršio krivično delo iz čl. 199. st. 3 Krivičnog zakonika tako što je u toku 2007. godine neovlašćeno umnožio u 3000 primeraka knjige „Vreme smrti“, koja je autorsko delo Dobrice Ćosića, čineći to u stanju uračunljivosti, svestan svog dela čije je izvršenje hteo, a u nameri pribavljanja imovinske koristi za određena preduzeća, te tako što je 01.06.2007. godine zaključio ugovor o saizdavaštvu, na osnovu kojeg je bez saglasnosti autora umnožio primerke pomenutog autorskog dela, a njihovom prodajom ostvario određenu imovinsku korist, iako je bio svestan da je njegovo delo zabranjeno. Drugostepeni sud je optužbu odbio smatrajući da u optužbi nije precizno konkretizovano vreme izvršenja krivičnog dela, što je od značaja zbog nastupanja zastarelosti, te je u konkretnom slučaju primenom načela *in dubio pro reo*, smatrao da je vreme izvršenja krivičnog dela ono koje je navedeno kao datum zaključivanja ugovora o saizdavaštvu, jer je to najraniji mogući datum umnožavanja predmetnog autorskog dela, kao radnje izvršenja krivičnog dela, te da je protekom deset godina od ovog datuma nastupila zastarelost krivičnog gonjenja. Drugostepeni sud je takođe naveo i da je zastarelost krivičnog gonjenja nastupila nakon donošenja prvostepene presude, a pre dostavljanja Višem sudu spisa za odlučivanje o žalbi i njihove predaje veću.³³

U vezi sa prethodno napisanim, treba pomenuti i podatke Republičkog zavoda za statistiku, koji upravo potvrđuju da je u posmatranom periodu bilo ukupno devet presuda kojima je donesena oslobađajuća presuda licima koja su bila optužena zbog učinjenog krivičnog dela protiv intelektualne svojine. Razlog donošenja ovakve odluke u osam slučajeva je bilo nepostojanje dokaza da je okrivljeni učinio krivično delo koje mu se stavlja na teret, a u jednom slučaju je utvrđeno da ne postoji krivično delo.³⁴

ZAKLJUČAK

Autorska i srodna prava čine prava intelektualne svojine, koje je relativno mlada grana prava i ona je u konstantnom razvoju. Njima pruža se građanskopravna, upravnopravna i krivičnopravna zaštita. Da bi se ljudska tvorevina smatrala autorskim delom neophodno je da ispunjava uslov postojanja određene forme i da je u pitanju originalno delo. Upravo je originalnost razlog zbog koga se autorskim delima pruža pravna zaštita, jer je ono što se štiti pravom izraz duha, kreacija, individualni rad pojedinca koji je različit u odnosu na sve ono što je ljudskom društvu već poznato.

U oblasti intelektualne svojine, pred domaćim sudovima se najčeće pojavljuju sporovi čiji je predmet povreda autorskog prava, dok se povrede nekog od

33 Presuda Višeg suda u Beogradu, posl. br. Kž1. 706/17 od 11.10.2017. godine.

34 Podaci Republičkog zavoda za statistiku.

prava industrijske svojine efikasno rešavaju u upravnom postupku. Krivičnopravna zaštita autorskog i srodnih prava treba da bude poslednja mogućnost onda kada nije moguće pružiti im zaštitu na drugi način. U Republici Srbiji je mali procenat krivičnih dela protiv intelektualne svojine u odnosu na ostala krivična dela, ali njihovo postojanje ne treba zanemariti iz razloga što nije moguće da ona budu izvršena iz nehata, a posledice izvršenja ovih krivičnih dela ogledaju u povredi nematerijalnih i materijalnih prava titulara prava intelektualne svojine ili njihovom ugrožavanju.³⁵

Kako bi se mogla pružiti adekvatna zaštita autorskim i srodnim pravima neophodno je poznavanje zakonske regulative kojom je regulisana ova materija, te je radi boljeg razumevanja i primene ovog prava neophodna edukacija kako stručne, tako i opšte javnosti.

Milica Z. Petrović, LL.M., Teaching Assistant
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad,
PhD student at Faculty of Law University of Kragujevac

Nada Đuričić, PhD, Assistant Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad

CRIMINAL LAW PROTECTION OF COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract:

Criminal law protection is one of the types of protection, not only of copyright and related rights, but also of intellectual property rights as a whole. Although criminal legal protection should be the last mechanism of defense for copyright holders, in recent years its strengthening has been noticed, specially by expanding the range of incriminated actions, predicting harsher sanctions, as well as introducing the obligation to initiate criminal proceedings ex officio. In the first part of the paper, the emphasis is on analyzing the development of criminal law protection regarding Copyright and Related Rights, existing theoretical sources, as well as the provisions of the Criminal Code and the Law on Copyright and Related Rights of the Republic of Serbia, followed by an analysis of court practice and a review of available statistical data. Based on all of the above, the authors draw conclusions about the justification of

35 Mrvić-Petrović, N., op.cit., str. 183.

the existence and strengthening of the criminal law protection of copyright and related rights in the Republic of Serbia.

Keywords: *copyright, intellectual property law, criminal law, protection of rights, law of the Republic of Serbia.*

LITERATURA

1. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. World Intellectual Property Organization (WIPO)/TRT/BERNE/001, 1984.
2. Besarović, Vesna. (2007). НОВЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У РАЗВОЈУ ЗАШТИТЕ ПРАВА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ. Анали Правног факултета у Београду, 55.1: 44-68.
3. Cvetković, P. M. (2016). Protection of intellectual property rights under criminal law. Poslovna ekonomija, 10(1), 218-238.
4. Krivični zakonik, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
5. Marković. S. (2018). Intelektualna svojina i informaciono društvo. Službeni glasnik.
6. Marković S., Popović D.(2018). Pravo intelektualne svojine. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
7. Misailović, M. (2016). Pojam, nastanak i razvoj autorskog prava. Pravo-teorija i praksa, 33(10-12).
8. Mrvić-Petrović, N. (2016). Krivično pravo – posebni deo. Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu. Službeni glasnik, ISBN 978-86-519-0856-2.
9. Punoletni i maloletni učinioci krivičnih dela, 2002-2006, Republički zavod za statistiku, dostupno na <https://publikacije.stat.gov.rs/G2008/Pdf/G20081047.pdf> (07.07.2023.).
10. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2007. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2009. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2009/Pdf/G20095502.pdf> (07.07.2023.).
11. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2017. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2018. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20185643.pdf> (07.07.2023.).
12. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2018. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2019. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20195653.pdf> (07.07.2023.).
13. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2019. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2020. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20205665.pdf> (07.07.2023.).
14. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2020. Prijave, optuženja

- i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2021. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20215677.pdf> (07.07.2023.).
15. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2021. Prijave, optuženja i osude, Republički zavod za statistiku, Beograd 2022. Dostuno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20225689.pdf> (07.07.2023.).
 16. Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 99/2011, 199/2012, 29/2016-odluka US,66/2019.
 17. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, Službeni glasnik RS”, br. 61/2005, 104/2009, 10/2023 i 10/2023 – dr. zakon
 18. Zakon o oznakama geografskog porekla, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 8/2010 i 44/2018 - dr. zakon.
 19. Zakon o patentima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 99/2011, 113/2017 - dr. zakon, 95/2018, 66/2019 i 123/2021.
 20. Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 45/2015 i 44/2018 - dr. zakon.
 21. Zakon o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 55/2013.
 22. Zakon o žigovima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 6/2020.

Presude:

1. Presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu, K. 203/21 od 28.01.2021. godine.
2. Presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu, K.1161/17 od 27.11.2017. godine.
3. Presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu, K. 975/21 od 23.06.2021. godine.
4. Presuda Višeg suda u Beogradu, posl. br. Kž1. 706/17 od 11.10.2017. godine.